

Батула Алевтина Олександрівна, здобувач освіти групи 311-їст спеціальності 032 Історія та археологія,

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,*

Руднік Денис Геннадійович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін,

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ОБГОРОДЖУВАННЯ В АНГЛІЇ ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПЕРЕХОДУ ДО НОВОГО ЧАСУ

Англійська буржуазна революція XVII ст. була викликана низкою економічних, політичних та релігійних чинників. Революція та громадянська війна набули характеру політичної боротьби між монархом та парламентом та релігійної – між англіканами, католиками та пуританами внаслідок незавершеної Реформації. Революція XVI ст. стала тим «водорозділом», який поклав початок переходу Англії до Нового часу, – періоду руйнування феодальних порядків, накопичення капіталу та виходу на історичну арену нового суспільного стану – приватного підприємця-буржуа.

Первісне накопичення капіталу в Англії почалося з аграрної сфери, внаслідок так званого «аграрного перевороту». Провідною формою руйнування общинних ліквідації общинних земель стало обгороджування – примусове вилучення земель селян (у фригольдерів (з правом власності), у копігольдерів (з правом володіння «протягом усього життя») та в орендарів). В історії Англії обгороджування окремими дослідниками поділяється на такі періоди: 1485–1520 рр., 1530–1550 рр., 1550–1640 рр. з подальшим продовженням практики у

XVIII ст. [6, с. 33]. Ділянки, які лорди планували вилучати, обгороджувалися ровами та каналами, перетворювалися на пасовища, під час чого інколи знищувалися цілі села. Головна мета обгороджування – стимулювання виробництва сукна, сировиною для якого є овеча шерсть. Суконні мануфактури вимагали значного зростання кількості вільних робочих рук, однак не могли забезпечити робочі місця всім бажаючим. Сучасники бачили у цьому своєрідне стихійне лихо, про що свідчить вже хрестоматійний вислів в «Утопії» Томаса Мора: «Ваші овечки, звичайно такі лагідні й задоволені скоромними кормом, вони, кажуть, стали тепер такими ненажерливими і неприборканими, що пожирають навіть людей, плюндрують і спустошують поля, будинки, міста...» [4, с. 10]. Мається на увазі, що пріоритет лорди віддавали тваринництву перед землеробством.

Обезземелені селяни рушили до міст, де поповнювали армію безробітних, безхатків та злочинців. Так про це говориться в петиції селян проти обгороджування від липня 1797 р., яка була розглянута у Палаті громад (припустимо, що сам процес обгороджування не змінювався протягом століть): «Петиціонери просять дозволу показати Палаті, що у повіті, коттери та інші особи, які мають право на общинні землі, які збираються обгородити, втрачають дуже цінний привілей, а саме: право випасати певну кількість своїх корів, телят та овець...; а цей привілей не тільки дає їм можливість прогодувати себе і свою родину зимою, ... але і дозволяє їм продавати свою худобу за помірними цінами. Далі петиціонери вважають, що шкідливим результатом обгороджування стане обезлюднення їх повіту, у якому живуть зараз стійкі та сміливі землевласники, які ... вступають в ряди армії та флоту, і які через нужду та безробіття будуть цілими групами переселятися до промислових міст, де сам характер роботи біля верстату або горна може підірвати їх сили, а, отже, зробити більш хилим їх нащадків» [5, с. 22–23].

Ті селяни, які мали можливість брати землю в оренду вимушені були платити грошову ренту, встановлену лордом. Копігольд зберігався але вже і іншому вигляді – «держання по волі лорда та по звичаю манора», що не захищало володіння від свавілля землевласника та став короткостроковим. За підрахунками істориків файни (платежі за допуск на землю лорда) протягом 1560–1630 рр. зросли на 310% [6, с. 36]. Загальна кількість копігольдерів на межі XVI–XVII ст. за приблизними підрахунками складала 3,5 –3,99 млн чоловік, тобто 90 % ввід усього населення Англії у 4,7–5 млн. До кінця XVIII ст. населення Англії зросло до 8,4 млн, а міське населення збільшилось на 82 %, насамперед через колишніх селян-переселенців [1, с. 171; 2, с. 44–45].

Обгороджування викликали занепокоєння представників династій Тюдорів та перших Стюартів. Було прийнято ряд статутів та парламентських актів проти обгороджування та встановлення фіксованої орендної плати. На місця направлялися спеціальні комісії для проведення розслідувань та виявлення зловживань, суди накладали штрафи на злісних обгороджувачів (комісії працювали у 1517–1518 рр, 1549 р., 1565 р., 1607 р., 1630–1631 р., 1636 р.). Така політика уряду була викликана спробами регулювання хлібного ринку та цін на продовольчі товари, впливати на яких могли лорди та джентрі. Вони могли викупати зерно за зниженими цінами та перепродавати бушелями (36,9 л), а не кватерами (290 л), що збільшувало їх прибутки на різниці мір ваги та активно вивозити за кордон, таким чином штучно створюючи дефіцит зерна на ринку [2, с. 37–38, 43; 3, с. 185–190].

Таким чином, обгороджування, яке продовжувалося в Англії протягом XVI–XVIII ст. та було знаковим моментом аграрної історії під час переходу до Нового часу, призвело до зникнення селянства як стану самостійного виробника продукції. Земля остаточно перейшла до «нового дворянства» і міської буржуазії та стала джерелом накопичення капіталу, а на селі з'являється категорія найманих робітників.

Література:

1. Борисова О. В., Руднік Д. Г. Історія техніки землеробства (від найдавніших часів до сьогодення). Херсон : Олді-плюс, 2021. 308 с.

2. Митрованов В. П. Продовольственный рынок в Англии и политика Тюдоров и первых Стюартов (1550–1640 годы) // Новая и новейшая история. 2014. № 6. С. 32–44.
3. Митрофанов В. П. Крестьяне и государство в Средневековой Англии (спецкурс). М. ; Берлин, 2015. 317 с.
4. Мор Т. Утопия. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=3752>.
5. Хрестоматия по Новой истории 1789–1870 / под ред. А. В. Ефимова. 1941. 368 с.
6. Штокмар В. В. Английское крестьянство в XVI–XVIII вв. // История крестьянства в Европе. 1986. Т. 3: Эпоха феодализма. С. 32–63.